

BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA SUN‘IY INTELLEKT VOSITALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Ibragimova Guli Xolmamatovana

Samarqand viloyati Jonboy tumani 24-sonli DMTT direktori

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23238565>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda sun‘iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari, ularning ta‘lim jarayonidagi o‘rni va pedagogik samaradorligi yoritiladi. Sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish orqali bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari, kreativ va tanqidiy fikrlashi hamda pedagogik qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta‘lim jarayonida sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida individual ta‘lim topshiriqlarini ishlab chiqish, pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, didaktik materiallar yaratish va talabalarning refleksiv faoliyatini tashkil etishning afzalliklari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak tarbiyachilar, kasbiy kompetentlik, sun‘iy intellekt, didaktik imkoniyatlar, raqamli texnologiyalar, maktabgacha ta‘lim, pedagogik jarayon, kreativ fikrlash, tanqidiy fikrlash, pedagogik kompetensiya.

Аннотация. В статье освещаются дидактические возможности средств искусственного интеллекта в развитии профессиональной компетентности будущих воспитателей, их роль в образовательном процессе и педагогическая эффективность. Анализируются возможности использования технологий искусственного интеллекта для развития профессиональных знаний, практических навыков, креативного и критического мышления, а также компетенций принятия педагогических решений у будущих воспитателей. Кроме того, рассматриваются преимущества разработки индивидуальных учебных заданий, моделирования педагогических ситуаций, создания дидактических материалов и организации рефлексивной деятельности студентов на основе использования средств искусственного интеллекта в образовательном процессе.

Ключевые слова: будущие воспитатели, профессиональная компетентность, искусственный интеллект, дидактические возможности, цифровые технологии, дошкольное образование, педагогический процесс, креативное мышление, критическое мышление, педагогическая компетентность.

Abstract. This article highlights the didactic potential of artificial intelligence tools in developing the professional competence of future preschool teachers, their role in the educational process, and their pedagogical effectiveness. The study analyzes the opportunities provided by artificial intelligence technologies for developing future preschool teachers' professional knowledge, practical skills, creative and critical thinking, as well as pedagogical decision-making competencies. In addition, the article examines the advantages of developing individualized learning tasks, modeling pedagogical situations, creating didactic materials, and organizing students' reflective activities through the use of artificial intelligence tools in the educational process.

Keywords: future preschool teachers, professional competence, artificial intelligence, didactic potential, digital technologies, preschool education, educational process, creative thinking, critical thinking, pedagogical competence.

Kirish. Mamlakatimizda maktabgacha ta‘lim tizimini takomillashtirish, pedagog kadrlarni zamonaviy talablar asosida tayyorlash hamda ta‘lim jarayoniga innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ–4312-son “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori[1]da maktabgacha ta‘lim sifatini oshirish, ta‘lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish hamda pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Shuningdek, “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda 802-son qarori[2] bilan tasdiqlangan “Maktabgacha ta‘lim va tarbiyaning davlat standarti”da ta‘lim jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda rivojlantiruvchi ta‘lim muhitini yaratish talablari belgilab berilgan.

Ta‘lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni ta‘lim jarayoniga joriy etish va pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratilgan. Ushbu yondashuvlar ta‘lim jarayonida innovatsion va raqamli vositalardan samarali foydalanish uchun metodik asos bo‘lib xizmat qiladi. Xususan, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish pedagogning kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa bo‘lajak tarbiyachilarni zamonaviy raqamli vositalar, jumladan, sun‘iy intellekt texnologiyalaridan pedagogik maqsadlarda foydalanishga tayyorlash zaruratini yuzaga keltiradi[3].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining mazkur qarorida sun‘iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va ularni ijtimoiy sohalarga keng joriy etishning ustuvor yo‘nalishlari belgilangan. Strategiyada sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha aholining bilim va ko‘nikmalarini oshirish hamda kadrlar salohiyatini rivojlantirish muhim vazifa sifatida qayd etilgan. Bu esa ta‘lim tizimida sun‘iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish kompetensiyalarini shakllantirish zaruratini yuzaga keltiradi. Mazkur yondashuv bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda sun‘iy intellektning didaktik imkoniyatlaridan foydalanish uchun muhim metodologik asos bo‘ladi.[4].

Mazkur me‘yoriy-huquqiy hujjatlar bo‘lajak tarbiyachilarni zamonaviy pedagogik faoliyatga tayyorlash, ularning kasbiy va raqamli kompetentligini rivojlantirish hamda sun‘iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Sun‘iy intellekt texnologiyalari o‘quv jarayonini individuallashtirish, didaktik materiallarni yaratish, ta‘lim mazmunini boyitish, mustaqil ta‘limni qo‘llab-quvvatlash va pedagogik faoliyatni samarali tashkil etishda keng imkoniyatlarga ega.

Shu bois bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda sun‘iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslash, ularni kasbiy tayyorgarlik jarayoniga samarali integratsiyalash hamda pedagogik faoliyatda oqilona qo‘llash metodikasini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda sun‘iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlarini nazariy-metodik jihatdan asoslash, mazkur imkoniyatlardan samarali foydalanishga yo‘naltirilgan pedagogik model va metodikani ishlab chiqish hamda uning samaradorligini tajriba-sinov asosida aniqlashdan iborat.

Kasbiy kompetentlik pedagogning kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirishini ta‘minlaydigan integrallashgan sifat bo‘lib, u nazariy bilim, amaliy ko‘nikma, malaka, kasbiy qadriyatlar, pedagogik mahorat va shaxsiy fazilatlarining o‘zaro uyg‘unligini ifodalaydi. Bo‘lajak tarbiyachilar uchun kasbiy kompetentlik maktabgacha ta‘lim-tarbiya jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta‘lim berish, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash hamda yuzaga keladigan pedagogik muammolarni mustaqil va ijodiy hal etish qobiliyatida namoyon bo‘ladi.

Sun‘iy intellekt vositalari aynan ushbu kompetentlikni rivojlantirishda muhim didaktik imkoniyatlarni yaratadi. Xususan, ular bo‘lajak tarbiyachilarga mashg‘ulot ishlanmalari, texnologik xaritalar, didaktik materiallar, ta‘limiy o‘yinlar va baholash vositalarini tezkor ishlab chiqish, pedagogik vaziyatlarni modellashtirish hamda o‘z kasbiy faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi. Natijada talabalar nafaqat o‘z faniga oid bilimlarini mustahkamlaydi, balki zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalarni amaliy faoliyatda samarali qo‘llash ko‘nikmalarini ham egallaydi. Shu nuqtai nazardan, sun‘iy intellekt vositalaridan maqsadli va metodik jihatdan asoslangan foydalanish bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning muhim omillaridan biri bo‘lib, ularning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirish, innovatsion fikrlashini rivojlantirish hamda kelajakdagi pedagogik faoliyatga puxta tayyorlanishini ta‘minlaydi.

Kasbiy kompetentlik – shaxsning muayyan kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan nazariy bilim, amaliy ko‘nikma, malaka, kasbiy qadriyatlar, shaxsiy sifatlar va tajribalarni kompleks tarzda egallashi hamda ularni turli pedagogik vaziyatlarda mustaqil, mas‘uliyatli va ijodiy qo‘llay olish qobiliyatidir.

Asosiy metod va usullar. Bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasi sun‘iy intellekt vositalaridan pedagogik maqsadlarda foydalanish, ta‘lim mazmunini individuallashtirish, amaliy pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, mustaqil fikrlash va refleksiv faoliyatni rivojlantirishga asoslanadi. Mazkur metodika **motivatsion, kognitiv, amaliy-faoliyatli va refleksiv-baholash bosqichlari** asosida tashkil etilib, har bir bosqichda sun‘iy intellekt vositalarining tegishli didaktik imkoniyatlaridan foydalanishni nazarda tutadi.

Motivatsion bosqichda bo‘lajak tarbiyachilarda sun‘iy intellektning maktabgacha ta‘limdagi imkoniyatlari, kasbiy faoliyatni yengillashtirishdagi ahamiyati va undan mas‘uliyatli foydalanishga nisbatan ijobiy motivatsiya shakllantiriladi. Bunda muammoli savollar, pedagogik vaziyatlar, videomateriallar va sun‘iy intellekt yordamida yaratilgan topshiriqlardan foydalaniladi.

Kognitiv bosqichda talabalarga sun‘iy intellekt vositalari, ularning pedagogik imkoniyatlari, axborotni izlash va tahlil qilish, ta‘limiy materiallar yaratish, bolaning yosh va individual xususiyatlariga mos topshiriqlar ishlab chiqish usullari o‘rgatiladi. Talabalar sun‘iy intellekt tomonidan taqdim etilgan ma‘lumotlarni tanqidiy tahlil qilish, tekshirish va pedagogik nuqtayi nazardan baholashga yo‘naltiriladi.

Amaliy-faoliyatli bosqichda bo‘lajak tarbiyachilar sun‘iy intellekt vositalari yordamida mashg‘ulot ishlanmalari, didaktik o‘yinlar, rivojlantiruvchi topshiriqlar, savol-javoblar, pedagogik vaziyatlar va individual ta‘lim topshiriqlarini ishlab chiqadilar. Bunda “AI

yordamida mashg‘ulot loyihalash”, “Pedagogik vaziyatni tahlil qilish”, “AI yaratgan materialni takomillashtirish”, “Individual topshiriq yaratish” kabi metodlardan foydalaniladi.

Refleksiv-baholash bosqichida talabalarning sun‘iy intellektdan foydalanish samaradorligi, mustaqil pedagogik qaror qabul qilish qobiliyati, tanqidiy va kreativ fikrlashi hamda kasbiy kompetentligining shakllanganlik darajasi baholanadi. Bunda o‘z-o‘zini baholash, o‘zaro baholash, elektron portfolio, refleksiv kundalik va diagnostik topshiriqlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Metodikani amaliy jihatdan quyidagi usullar bilan boyitish mumkin:

1. “AI-pedagog” metodi — talaba sun‘iy intellekt yordamida muayyan pedagogik muammoning yechimini ishlab chiqadi va uning pedagogik jihatdan to‘g‘riligini asoslaydi.

2. “AI tanqidchisi” metodi — sun‘iy intellekt tomonidan yaratilgan ta‘limiy materialdagi xato, nomuvofiqlik va pedagogik kamchiliklarni aniqlash hamda tuzatish.

3. “Pedagogik vaziyat – AI yechimi” metodi — real maktabgacha ta‘lim vaziyati berilib, talaba AI yordamida bir nechta yechim ishlab chiqadi va eng maqbul pedagogik yechimni tanlaydi.

4. “Prompt-konstruktor” metodi — bo‘lajak tarbiyachilarga aniq va pedagogik jihatdan maqsadga yo‘naltirilgan so‘rovlar (promptlar) tuzishni o‘rgatish orqali AI bilan samarali ishlash kompetensiyasini shakllantirish.

5. “AI bilan hamkorlikda ijod qilish” metodi — didaktik o‘yin, ertak, mashg‘ulot ssenariysi yoki rivojlantiruvchi topshiriqni avval talabaning o‘zi ishlab chiqishi, keyin AI yordamida takomillashtirishi.

6. “Ikki variant” metodi — bir pedagogik topshiriqning talaba tomonidan mustaqil va AI yordamida yaratilgan ikki varianti taqqoslanib, ularning afzallik va kamchiliklari aniqlanadi.

7. “Refleksiv tahlil” usuli — har bir AI asosidagi topshiriqdan so‘ng talaba “Nimani o‘rgandim?”, “AI menga nimada yordam berdi?”, “Qaysi qarorni mustaqil qabul qildim?” kabi savollar asosida o‘z faoliyatini tahlil qiladi.

8. “Raqamli portfolio” usuli — talabaning AI yordamida yaratgan mashg‘ulot ishlanmalari, didaktik materiallari, pedagogik vaziyat yechimlari va refleksiv tahlillari elektron portfolio shaklida jamlanadi.

Metodikaning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, sun‘iy intellekt bo‘lajak tarbiyachining o‘rnini bosuvchi vosita sifatida emas, balki uning mustaqil fikrlashi, pedagogik qaror qabul qilishi, kreativligi, axborot bilan ishlashi va kasbiy faoliyatini takomillashtirishga xizmat qiluvchi didaktik vosita sifatida qo‘llanadi

Po‘latova P.Mning pedagogik qarashlarida ta‘lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, t‘lim-tarbiya jarayonini pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish va samarali metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuv bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy bilim va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanish individual yondashuv va ta‘lim samaradorligini ta‘minlashning yangi didaktik imkoniyatlarini yaratadi[5].

Bo‘lajak tarbiyachining kasbiy kompetentligi esa maktabgacha ta‘lim-tarbiya jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali ta‘lim berish, innovatsion hamda raqamli

texnologiyalardan, jumladan sun‘iy intellekt vositalaridan maqsadga muvofiq foydalanish, shuningdek, kasbiy faoliyatda yuzaga keladigan muammolarni mustaqil hal etish va uzluksiz kasbiy rivojlanishga tayyorlikni ifodalovchi integrallashgan kasbiy sifatlar majmuidir.

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt vositalaridan maqsadli va pedagogik jihatdan asoslangan foydalanish bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish uchun keng didaktik imkoniyatlarni yaratadi. Xususan, AI vositalari ta‘lim jarayonini individuallashtirish, talabalarning mustaqil va kreativ fikrlashini rivojlantirish, pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, didaktik materiallar yaratish hamda o‘z faoliyatini refleksiv baholash imkonini beradi. Shu asosda ishlab chiqilgan metodika bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy bilim, amaliy ko‘nikma, raqamli kompetensiya, kreativlik va pedagogik qaror qabul qilish qobiliyatlarini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuvda sun‘iy intellekt tarbiyachining o‘rnini bosuvchi emas, balki uning kasbiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi va takomillashtiruvchi didaktik vosita sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda 802-son qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-maydagi “Ta‘lim-tarbiya jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5117-son qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi “Sun‘iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-358-son qarori.
5. Po‘latova P.M. Maxsus pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2019.
6. Khakimov, F. (2024). METHODS OF DEVELOPING CREATIVE THINKING SKILLS OF PRIMARY CLASS STUDENTS. Confrencea, 5, 89-92.
7. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2020.